

Палёт белай птушкі

Вечарына з нагоды 150-годдзя Маглены Радзівіл

Адзначу, што ўся юбілейная дзея разгортвалася перад партрэтама Магдалены Радзівіл работы мастака Алеся Цыркунова (ён выкананаў яго са здымка, згаданага ў нумары «Нашага слова» за 21 снежня 2011 г.). Присутным быў паказаны прафесійны, з любоўю выкананы слайд-фільм, падрыхтаваны супрацоўнікамі аддзела сацыякультурнай і інфармацыйнай дзейнасці сумесна з аддзелам рэдкіх кніг і рукапісаў бібліятэкі (у чым можна пераканацца па спасылцы <http://www.slideboom.com/presentations/464150/Magdalena-Radzivill>).

Маньчжурый.

Да моманту майго нараджэння яшчэ існавала прыгоннае права, большай часткай служылі маіх бацькоў былі ў мінулым прыгоннымі і адной з задач, якія я стаўлю перад сабой пры напісанні гэтых успамінаў з'яўляецца выпраўленне агульнапрынятых уяўленняў аб прыгоне. На гэты конт распаўсюджваецца так многа экстравагантных версій, што мне хацелася б прадставіць карціну нашай краіны такой, якой я яе ведала ў той час, калі не існавалі гэтыя паклёпныя версіі.

Я вырасла ў Польшчы, дзе прыгоннае права было зліквідавана яшчэ ў эпоху Напалеона, але паколькі сяляне не атрымалі ніякага забеспячэння адносіны з імі мала змяніліся. Яны працягвалі жыць у халупах і карыстацца землямі, якія належалі нам законна. Яны плацілі натурай, працай, кожны павінен быў працаваць некалькі дзён на тыдзень на нашых фальварках. Але бацька мой не быў палякам, і ён жыў у Польшчы толькі таму, што мая маці, сама полька, думала пасяліцца на землях свайго мужа ў Белай Русі. Сям'я майго бацькі, Кежгайлы-Завішы, уласна была родам з Літвы, адкуль яна пераехала на Белую Русь пасля заваявання гэтай краіны Вялікімі Князямі Літвы ў XIII стагоддзі. Паколькі ўся гэтая мясцовасць з'яўлялася часткай Вялікага Княства Літоўскага, і буйныя ўласнікі большай часткай паходзілі з Літвы, то мой бацька заўсёды лічыў сябе ліцевінам, хаця і не размаўляў на літоўскай і, наколькі я ведаю, ніколі не быў у гэтай краіне, за выключэннем

Вільні. Злучэнне гэтых двух нацыянальнасцяў, якія размаўлялі на абсалютна розных мовах, было глыбокім, і было цяжка вызначыць межы кожнай з краін. Два зямельныя ўладанні, якія мой бацька меў у Менскай губерні (абодва ў Ігуменскім павеце) на адлегласці 140 верстаў адно ад другога, лічылася што знаходзіцца адно – у Літве, а другое – у Белай Русі, хаця Менская губерня – само сэрца Белай Русі, і ніхто ў ёй не размаўляе на літоўскай. Самі сяляне казалі звычайна, што тая карова, ці конь былі пасланыя з Літвы ў Белую Русь, і наадварот. Хаця, з другога боку, я чула, як жыхары маёнтка, прызнаючы беларускім, ў паўголаса (паколькі рускі ўрад не любіў гэтых успамінаў) казалі: «Мы – у Літве». Калі дадаць, што ўсе вышэйшыя класы апалычыліся, што каталіцкая рэлігія называлася увогуле «польскай верай», то можна ўявіць наколькі поўнай была блытаніна, што панавала ў галовах. Народ выходзіў з гэтай сітуацыі па-свойму. Паколькі ўрад ніколі не дапускаў існавання Белай Русі, і яшчэ таму, што толькі вышэйшыя класы прэтэндавалі на літоўскую нацыянальнасць, то сялянін, калі яго пытаўся пра нацыянальнасць, заўсёды адказваў: «Я ні рускі, ні паляк, я – тутэйшы...».

Як бачым пачатак успамінаў княгіні носіць даволі высокі публіцыстычны ўзровень. Яна не раз у іх падкрэслівае розніцу паміж беларускасцю свайго роду і агульнапрынятым у той час азначэннем, што высакародныя людзі не могуць паходзіць з беларускага, халопскага асяроддзя, а выключна з палякаў ці іншаземцаў. Поўна ў успамінах згадак прыватнага, а, часам, і інтымнага характару, якія раскрываюць адносіны паміж бацькамі, выхаванцямі і дзецьмі, маюць шлях сталення, вытокі нацыянальнай свядомасці Магдалена Іванаўна.

Поўне, вечарына, што адбылася ў гонар юбілею Магдалены Радзівіл, толькі пачатак яе сучаснага прызнання. Яе жыццёпіс будзе поўніцца новымі знаходкамі. Упэўнены, што памяць аб ёй з часам будзе ўвасоблена ў бронзе ці мармуру колеру белага лебедзя – яе радавога герба – які ўзлятае над Беларуссю.

Віктар Хурсік. Палёт белай птушкі
Віктар Хурсік.

НАНБ Аляксандра Цыганова. Сярод выступоўцаў былі акадэмік-сакратар аддзялення НАН Беларусі Аляксандр Каваленя, старшыня камітэта Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў акадэмік Міхаіл Касцюк, дацэнт кафедры гісторыі беларускай літаратуры БДУ Ірына Багдановіч, доктар філалагічных навук Адам Мальдзіс, вядомы беларускі мастак Алесь Цыркуноў, дырэктар Уздзенскага раённага гістарычна-краязнаўчага музея Ірына Віаленцій, прафесар БДПУ імя М. Танка Анатоль Федарук, кандыдат гістарычных навук Андрэй Унучак. Присутным быў пра-дэманстраваны каляндар з выявай Магдалены Радзівіл, які на свае грошы выдаў прысутны ў зале жыхар Узды, краязнаўца Аляксандр Нікітка. У зале таксама прагучала навіна аб тым, што да юбілею Магдалены Радзівіл перакладзены са старапольскай мовы і выдадзены на беларускай рэдкі гістарычны і літаратурны помнік канца XVII – пачатку XVIII стагоддзя – кніга яе далёкага родзіча «Успаміны Крыштафа Завішы».

Фармат вечарыны не дазволіў падрабязна распавесці пра рукапісныя ўспаміны самой мецэнаткі. Яны адшуканыя за мяжой, і я з задавальненнем упершыню прадастаўляю чытачам «Нашага слова» іх першыя паўтары старонкі:

«Я нарадзілася ў 1861 годзе, гэта значыць на пачатку паўстання ў Польшчы, і пішу я гэтыя ўспаміны праз шэсцьдзесят гадоў у час рускай рэвалюцыі, якая пачалася ў 1917 [годзе] і якая, здаецца, працягнецца яшчэ доўга. Між тым я была сведкам беспарадкаў, якія наступілі за вайной у

Рэдактар Станіслаў